

AMSTERDAM CENTER
FOR LANGUAGE AND
COMMUNICATION

Ki metélte körül Ábrahámot?

Kognitív megközelítések a Biblia-magyarázatban

2011. november 24., Löw Lipót-emlékkonferencia

Biró Tamás

Amszterdami Egyetem (UvA)

t.s.biro@uva.nl, <http://home.medewerker.uva.nl/t.s.biro/>

AMSTERDAM CENTER
FOR LANGUAGE AND
COMMUNICATION

Tudomány a bibliaértelmezésben

- Löw Lipót és a *Wissenschaft des Judentums*: történelem, régészet, ókori keleti filológia.
- Löw Immánuel: biológia, növénytan.
- De már a középkorban is: csillagászat, nyelvészet...

Tudomány a bibliaértelmezésben

- Löw Lipót és a *Wissenschaft des Judentums*: történelem, régészet, ókori keleti filológia.
- Löw Immánuel: biológia, növénytan.
- De már a középkorban is: csillagászat, nyelvészet...

- 21. sz.: Kognitív tudomány és bibliakutatás?

Áttekintés

- Kognitív fordulat a vallástudományban.
- 1990: Thomas Lawson és Robert McCauley: a vallásos rítusok egy kognitív modellje.
- A körülmetélés a Lawson-McCauley modellben.
- Gen. 17 a midrásokban – L-McC tükrében.
- Összefoglalás: hol találkozik a vallástudomány a kognitív tudományokkal?

Áttekintés

- Kognitív fordulat a vallástudományban.
- 1990: Thomas Lawson és Robert McCauley: a vallásos rítusok egy kognitív modellje.
- A körülmételés a Lawson-McCauley modellben.
- Gen. 17 a midrásokban – L-McC tükrében.
- Összefoglalás: hol találkozik a vallástudomány a kognitív tudományokkal?

Kognitív fordulat a vallástudományban

- 1990: Thomas Lawson and Robert McCauley
- Előzmény: Dan Sperber (1975), stb.
- Harvey Whitehouse, Pascal Boyer, Ilkka Pyysiäinen, Justin Barrett, Jesse Bering, Czachesz István, Risto Uro, stb.
- 2006: International Association for the Cognitive Science of Religion.
- Folyóiratok: *Journal of Cognition and Culture* (Brill, 2001–), *Journal for the Cognitive Science of Religion* (2012–).
- Egyre nagyobb arányban konferenciákon, áttekintésekben...

A nyelvészet története dióhéjban

		A nyelvészet célja megérteni, megismerni:	A nyelv, mint
Középkor	<i>“Filológiai nyelvészet”</i>	A (régi, szent) szövegeket.	Irodalmi jelenség.
18-19. század	<i>Történeti nyelvészet</i>	A nemzeti történelmet.	Történelmi jelenség.
A 20. század első fele	<i>Strukturalista nyelvészet</i>	A társadalmi jelrendszert.	Társadalmi jelenség.
A 20. század közepe óta	<i>Generatív és kognitív nyelvészet</i>	Az emberi agyat.	Biológiai jelenség.

A Biblia-értelmezés dióhéjban

		A Biblia-tudomány célja megérteni:	A vallás, mint
Középkor	<i>Teológiai Biblia-kutatás</i>	A (rég, szent) szövegeket.	Irodalmi jelenség.
19-20. század	<i>Vallástörténet</i>	A nemzeti történelmet.	Történelmi jelenség.
A 20. század második fele	<i>Strukturalizmus, társadalomtud.</i>	A társadalmi jelrendszert.	Társadalmi jelenség.
A 20. század vége óta	<i>Kognitív vallástudomány</i>	Az emberi agyat.	Biológiai jelenség.

Kognitív fordulat a vallástudományban

A megismeréstudomány nem a megismerés tudománya!

- Az agy, mint számítógép (hardver+szoftver).
- A vallás (és a kultúra), mint az agy terméke:
 - Biológiai, pszichológiai, neurológiai, evolúciós és komputációs aspektusok.
 - A vallási és kulturális jelenségek megértése az emberi faj biológiai-mentális adottságain keresztül.
 - Az emberi agy/elme megértése vallási és kulturális jelenségek vizsgálatán keresztül.

Kognitív fordulat a vallástudományban

- Ami nem tartozik ide:
 - Kognitív antropológia: a vizsgálat tárgya az emberi gondolkodás (különböző kultúrákban).
 - Kognitív vallás- és kultúratudomány: bármely tárgy vizsgálata az emberi agy/elme működése révén.
 - Neuro-teológia: a hit „alátámasztása” neurológiai eredményekre hivatkozva.
 - Kognitív vallástudomány: világnézetileg semleges.

Áttekintés

- Kognitív fordulat a vallástudományban.
- 1990: Thomas Lawson és Robert McCauley: a vallásos rítusok egy kognitív modellje.
- A körülmetélés a Lawson-McCauley modellben.
- Gen. 17 a midrásokban – L-McC tükrében.
- Összefoglalás: hol találkozik a vallástudomány a kognitív tudományokkal?

Th. Lawson és R. McCauley, 1990

- Vallási fogalmak, mint a hétköznapi fogalmak variánsai:
 1. Istenek, szellemek, ősök, mitológiai lények, varázstárgyak... = azon sémák variánsai, amelyekkel az emberi agy reprezentálja az embereket, állatokat, tárgyakat....

Counterintuitive fogalmak: sérti az intuitív ontológiai elvárásait:
„ember, de halhatatlan”, „állat, de beszél”, „tárgy, de láthatalan”.

2. Vallásos rítusok = emberi cselekvések variánsai:
azon kognitív sémák variánsai, amelyekkel az emberi agy kódolja a cselekvéseket.

Th. Lawson és R. McCauley, 1990

- Vallásos rítusok: emberi cselekvések variánsai.
- Emberi cselekvések kódolása az agyban:
Valaki valakivel valamit tesz, valamely eszközzel.
Ágens *Páciens* *cselekvés* *Eszköz* ...
- Variáns: counterintuitive ágens megjelenik valahol a cselekvés strukturális leírásában.
 - Az ágens v. páciens v. eszköz... counterintuitive.
 - Vagy, ... kapcsolódik counterintuitive-hez.

Th. Lawson és R. McCauley, 1990

Valaki valakivel valamit tesz, valamilyen eszközzel.

Ágens Páciens cselekvés Eszköz ...

- Variáns: counterintuitive ágens megjelenik valahol a cselekvés strukturális leírásában:

gyermek etetése

ételáldozat

GIVING-ACTION	
AGENT	<i>John</i>
RECIPIENT	<i>child</i>
PATIENT	<i>food</i>

GIVING-ACTION	
AGENT	<i>John</i>
RECIPIENT	<i>local deity</i>
PATIENT	<i>food</i>

Th. Lawson és R. McCauley, 1990

- Katolikus keresztelés:
 - Cselekvés: vízöntés.
 - Eszköz: víz.
 - Ágens: pap.
 - Páciens: gyermek.

Hol a counterintuitive elem?

- Ágens: pap, akit felszentelt egy püspök, akit felszentelt egy püspök, akit... felszentelt Szt. Péter, akit felszentelt egy counterintuitív ágens.

Áttekintés

- Kognitív fordulat a vallástudományban.
- 1990: Thomas Lawson és Robert McCauley: a vallásos rítusok egy kognitív modellje.
- **A körülmetélés a Lawson-McCauley modellben.**
- Gen. 17 a midrásokban – L-McC tükrében.
- Összefoglalás: hol találkozik a vallástudomány a kognitív tudományokkal?

A zsidó körülmetelés a Lawson-McCauley modellben

- Körülmetelés:
 - Ágens: mohel
 - Páciens: nyolcnapos gyermek
 - Eszköz: késstb.

Hol a counterintuitive elem?

A zsidó körülmetelés a Lawson-McCauley modellben

Közfelfogás: átmeneti rítus (*rite de passage*)

- **Körülmetelés:**

- Ágens: mohel
- Páciens: nyolcnapos gyermek
- Eszköz: kés

stb.

A páciens ezáltal válik zsidóvá.

Az ágens „avatja be”, zsidónak kell lennie.

A zsidó körülmetelés a Lawson-McCauley modellben

„Halakhikusan korrekt” nézet: micva

Körülmetelés:

- Ágens: mohel
- Páciens: nyolcnapos gyermek
- Eszköz: kés

stb.

A páciens zsidó, ezért kell körülmetélni.

Az ágens bárki lehet.

A zsidó körülmetelés a Lawson-McCauley modellben

„Halakhikusan korrekt” nézet: micva

Körülmetelés:

Bárki körülmetélhet. Még a körülmetéletlen, a rabszolga, a nő és a kiskorú is körülmetélhet, ha nincs jelen férfi. De nem-zsidó nem metélhet körül; ha azonban megtette, nincs szükség a körülmetelés megismétlésére. (*Mishneh Torah, Hilkhot Milla 2,1*)

A páciens zsidó, ezért kell körülmetélni.

Az ágens bárki lehet.

Mi a két felfogás közti különbség oka és következménye?

„Intuitív vallásosság”: a kognitív sémák által ösztönösen kialakított vallási formák.

„Teológiai korrektség”: tudatosan kialakított, a kognitív sémáknak kevésbé megfelelő formák.

Áttekintés

- Kognitív fordulat a vallástudományban.
- 1990: Thomas Lawson és Robert McCauley: a vallásos rítusok egy kognitív modellje.
- A körülmetélés a Lawson-McCauley modellben.
- Gen. 17 a midrásokban – L-McC tükrében.
- Összefoglalás: hol találkozik a vallástudomány a kognitív tudományokkal?

Gen. 17 a midrásokban

Genesis 17:24,26:

24. Ábrahám pedig kilecvenkilenc éves volt, mikor körülmetéltetett (בְּהַמְלִיל) az előbőre húsa. [...]
26. Ugyanaznap metéltetett körül (נִמְוֶל) Ábrahám és a fia, Ismael.

Gen. 17 a midrásokban

Genesis Rabba 49:1

[Ábrahám] azt mondta ő [Isten] előtt: “És ki fog engem körülmetélni?” Azt válaszolta: “Te magad.” Ábrahám azonnal vett egy kést, megragadta az előbőrét, és már majdnem levágta, amikor megijedt, hogy túl idős. Mit tett ekkor a Szent-Áldassék-Ő? Kinyújtotta a kezét, és megragadta vele együtt [Ábrahám előbőrét], és csak ekkor vágta le azt Ábrahám.

Amint mondva van (Nehemia 9:7-8): “Te vagy az Örökkévaló Isten, aki kiválasztottad Ábrámot [...] és szövetséget kötöttél vele”. Az van írva, hogy „vele”, amely azt tanítja, hogy a Szent-Áldassék-Ő megragadta azt.

Gen. 17 a midrásokban

Tanhuma, Vayera 2

R. Aha azt mondta: bebizonyítom, hogy a Szent-Áldassék-Ő megerősítette Ábrahámot. Aznap, amikor körülmetélte magát, és amíg folyt még a vére, körülmetélte Ismaelt és házának minden férfiát.

Gen. 17 a midrásokban

Tanhuma Yelammedenu, Lekh lekha 17

Rabbi Ismael mondta: [...] Ábrahám ült, és azon töprenget, hogy miként lesz körülmetélve. Ekkor a Szent-Áldassék-Ő azt mondta: „A szövetségemet teszem magam között és te között” (Gen. 17:2). Mi követi ezt a verset? „És Ábrahám leborult az arcára” (*ibid.*, v. 3). Amikor arcra borult, a Szent-Áldassék-Ő megjelölte azt a helyet, és egy skorpió megszúrta őt ott. Majd Ábrahám észrevette, hogy körül van metélve. Honnan tudjuk mindezt? [...]

Azonban...

Exodus 4:25

De Cippora éles kovakövet vett elő, és körülmetélte fiát...

Genesis 34:13ff

A Dina-történet után Jákob fiai azt kérik Sechemtől és Chamortól, hogy metélkedjenek körül.
(Önmagukat? Egymást?)

Áttekintés

- Kognitív fordulat a vallástudományban.
- 1990: Thomas Lawson és Robert McCauley: a vallásos rítusok egy kognitív modellje.
- A körülmételés a Lawson-McCauley modellben.
- Gen. 17 a midrásokban – L-McC tükrében.
- **Összefoglalás: hol találkozik a vallástudomány a kognitív tudományokkal?**

Kognitív megközelítés a Biblia-tudományban?

1. Kognitív vallástudományi témák, motívumok:

- *Mely szövegben ki metélte körül Ábrahámot?*

2. A szöveg keletkezésének, áthagyományozásának, recepciójának kognitív tényezői:

- A körülmetélés kognitív sémájának alakulása a halakhikus és aggadikus szövegekben.

3. A bibliai szöveg és annak recepciója, mint adatforrás az általános kognitív kutatásokhoz.

- A Lawson-McCauley modell alkalmazható-e?

Köszönöm a figyelmet!

Biró Tamás

t.s.biro@uva.nl,
<http://www.biroth.hu/>